

Summary

Androshchuk G. Copyright laws Canada: modernization and economic impact.

The author examines Canada's new Copyright Modernization Act and its effect on authors, performers, computer games developers, content providers and users. The novelties of the act include the expansion of limitations and exception from copyright, implementation of technical means of protection, introduction of liability for copyright infringement online, expansion of the bona fide use, hiking fines for illegal usage of copyrighted materials. He comes to the conclusion that the expansion of exemptions from copyright cut the profits of the nation's creative industry by more than EUR 20 mln.

Key words: copyright, content, provider, creative industry, losses.

УДК 347.7

С. П. МОСОВ

Сергій Петрович Мосов, доктор військових наук, професор, заступник директора ДІП «Український інститут промислової власності»

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У РОЗРОБЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Університети, знаходячись на передових позиціях у питаннях освітньої діяльності й науки, призначені для розвитку в студентів творчого мислення та формування в них здатності до інтелектуальної діяльності (рис. 1).

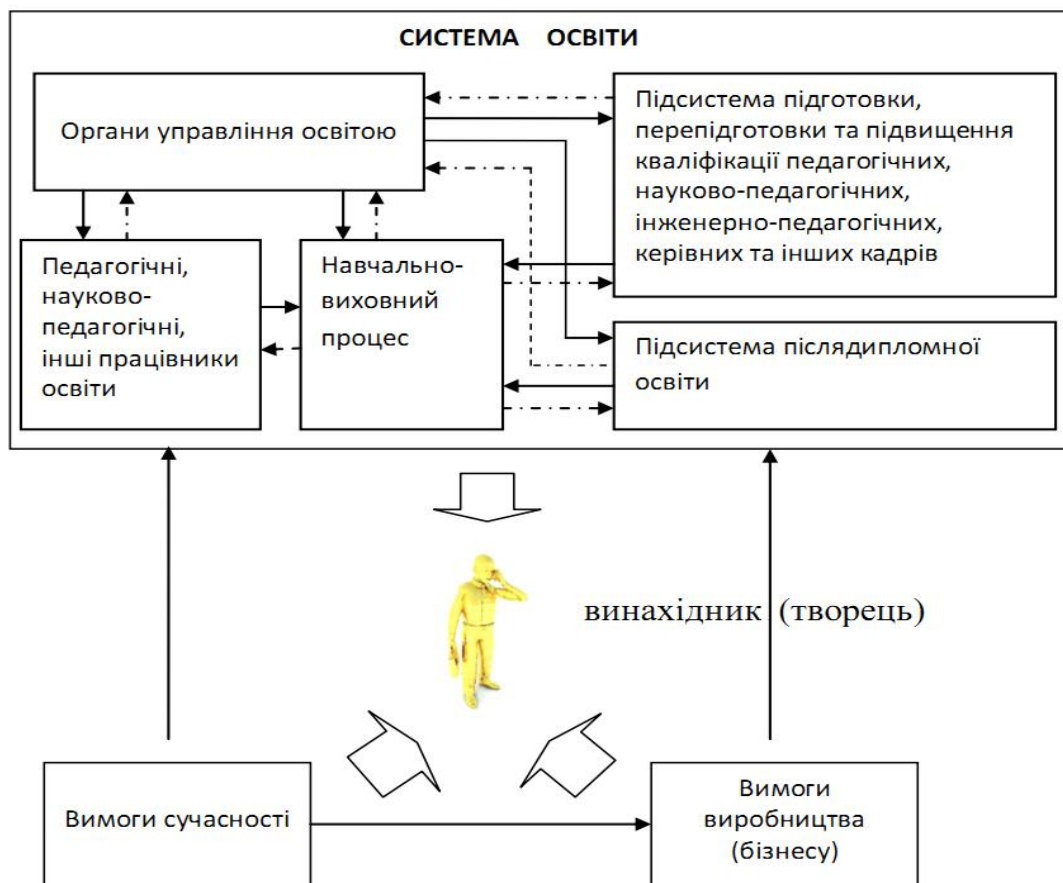

Рис. 1. Загальна схема формування людського капіталу

Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 схвалена Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Ключовим завданням освіти у XXI ст. визначено розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє.

З урахуванням існуючих труднощів і ризиків метою Стратегії вважається підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства та економіки. При цьому звертається увага на те, що Стратегія повинна формуватися адекватно вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить сталий рух та розвиток України в першій чверті XXI століття.

Виходячи з положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, слід наголосити, що перехід до постіндустріальної цивілізації пов'язаний насамперед із оригінальним використанням знань та інших ресурсів. А для цього потрібне не абияке, а саме авторське, особисте креативне мислення.

З прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII удосконалено парадигму вищої освіти в Україні. Одним із основних акцентів цього закону вважається створення умов для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами та поєднання освіти з наукою й виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці і держави у кваліфікованих фахівцях.

У постіндустріальному суспільстві традиційний процес праці має замінюватися творчістю. Здатність до творчості присутня, як показує досвід, не всім працівникам навіть за наявності у них достатнього рівня інтелекту. Крім особистої обдарованості, творчій людині слід мати ще декілька обов'язкових якостей. По-перше, здатність до творчої діяльності підкріплюється в сучасних умовах досить високим рівнем освіти. По-друге, у неї має бути сформована культура творчого мислення. По-третє, творча людина повинна мати відповідний багаж міжпрофесійних знань, умінь і навиків, які прямо не належать до її професійних обов'язків, тобто духовний, культурний та інтелектуальний потенціал. Саме такий запас знань і навиків, моральних та психологічних якостей, на думку провідних фахівців, дає можливість працівнику творити вільно, у повному сенсі цього слова.

Таким чином, завдяки схваленню Національної стратегії розвитку освіти в Україні та прийняттю Закону України «Про вищу освіту» зроблено якісно новий крок у справі модернізації національної освіти. Ми впевнені, що це позитивно вплине на створення умов для формування нової генерації винахідників і творців, а також конкурентоспроможних на світовому рівні інноваційних рішень і буде сприяти подальшому розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні.

Актуальним нині для нашої країни є питання, яке безпосередньо пов'язане з розробкою Національної стратегії в сфері інтелектуальної власності в Україні (далі – Стратегія) і визначенням ролі університетів у процесі її розробки.

Державна служба інтелектуальної власності України займається питанням розробки зазначеної Стратегії у межах завдань, що покладені на неї, як на центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності. Проект Стратегії розташований на її офіційному веб-порталі.

Як показує аналіз світового досвіду, сьогодні інтелектуальна власність уже перетворилася на один із звичайних важелів регулювання бізнесу, особливо в провідних країнах Європи, Японії та США. Вона впливає також на відношення компаній щодо розгляду питання про інвестиції в інноваційні проекти або диверсифікацію продукції, вирішення питання злиття компаній або їхнього поглинання, створення промислових об'єднань і спільних підприємств, а також проведення ліцензійної політики.

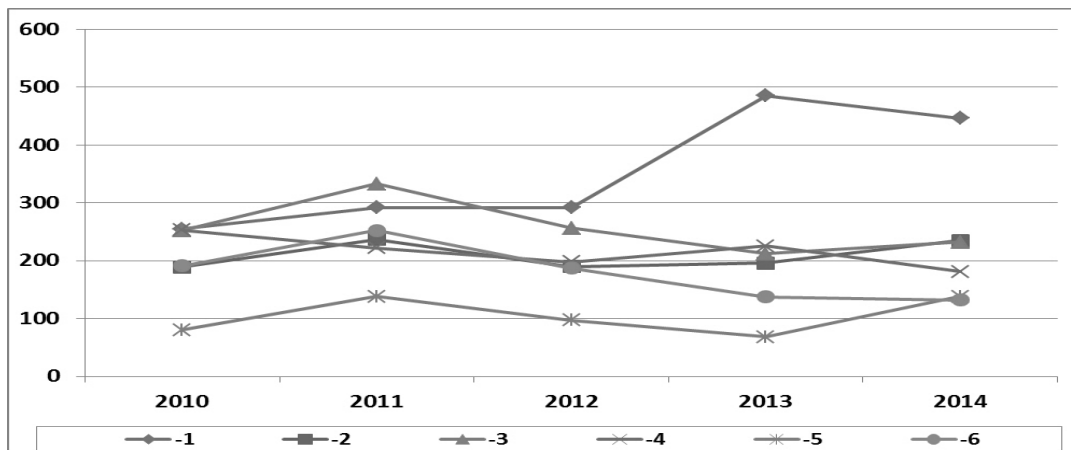
Таким чином, економіка, що раніше базувалася тільки на бетоні та залізі, під впливом змін у формуванні ринкових відносин на міжнародній арені поступово замінюється на економіку, засновану на ідеях і знаннях, у рамках якої інтелектуальна власність стає однією з домінуючих цінностей та надійним засобом у конкурентній боротьбі.

Важливість розробки зазначеної Стратегії зумовлена як необхідністю визначення перспектив подальшого розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності, так і потребою забезпечення в Україні таких умов, за яких творчі працівники, новатори та бізнесмени могли б конкурувати і процвітати, створюючи матеріальні цінності та робочі місця, а громадяни добре розуміли б роль інтелектуальної власності в створенні суспільних благ. Саме на цьому концентрується увага і в рекомендаціях Всесвітньої організації інтелектуальної власності, які викладені у Керівництві з розробки стратегії в сфері інтелектуальної власності в країнах з перехідною економікою.

Перш ніж зазначити роль університетів у процесі розробки Національної стратегії в сфері інтелектуальної власності в Україні, необхідно мати чітке уявлення про поточну ситуацію, яка склалася з інтелектуальною власністю у вищих навчальних закладах України і передусім в університетах. Для цього проаналізуємо поточну статистику за дев'ять місяців 2014 року з урахуванням аналогічних даних попередніх років.

Як показує аналіз динаміки винахідницької активності, до складу ВНЗ (рис. 2), які подали протягом 2014 р. понад 150 заявок на винаходи і корисні моделі, потрапили: Національний університет харчових технологій (446 заявок); Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (235 заявок); Національний університет біоресурсів і природокористування України (232); Національний медичний університет імені О. О. Богомольця (181 заявка).

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Луганськ), який останніх чотири роки знаходиться в трійці лідерів, подав 97 заявок, що обумовлено складною ситуацією у південно-східному регіоні нашої країни.

- 1 – Національний університет харчових технологій
- 2 – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
- 3 – Національний університет біоресурсів і природокористування України
- 4 – Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
- 5 – Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
- 6 – Вінницький національний технічний університет

Рис. 2. Динаміка винахідницької активності ВНЗ

До групи лідерів у різні роки потрапляли: Вінницький національний технічний університет (2010, 2011, 2012, 2014 рр.); Одеська національна академія харчових технологій (2011, 2012, 2014 рр.); Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (2011 і 2014 рр.) і Київський національний університет технологій та дизайну (2010, 2011 та 2012 рр.).

При цьому слід звернути увагу на те, що переважно університетами подаються заявки на корисні моделі і в значно меншому обсязі – на винаходи. Аналогічною є й динаміка реєстрації патентів на винаходи та корисні моделі.

Із названих університетів значну активність проявляють ще 26 вищих навчальних закладів. Усього за 2014 р. вищими навчальними закладами подано 4662 заявки на винаходи та корисні моделі.

Водночас патентна статистика свідчить (рис. 3), що підтримання чинності за напрямом «освіта» активно здійснюється протягом перших 4–5 років, що обумовлено в основному терміном проведення дисертаційних досліджень і виконання науково-дослідних робіт, у межах яких відбувається підготовка дисертацій, а не вимогами інноваційного процесу.

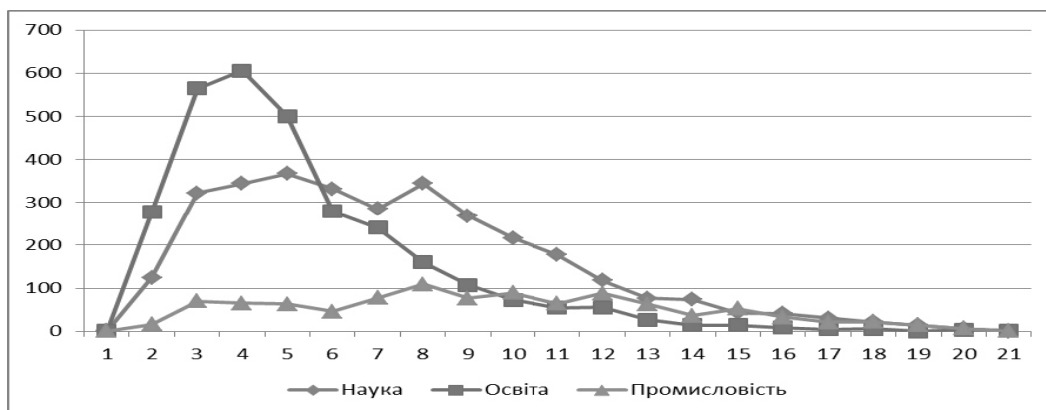

Рис. 3. Динаміка підтримання чинності патентів на винаходи

Такою є загальна картина стосовно університетів та інших вищих навчальних закладів щодо їх активності й місця у справі патентування результатів своїх творчих наробіток.

На фоні отриманої картини логічно постає питання про те, а яким є сучасний погляд на університет у площині інтелектуальної власності та можливі шляхи його трансформації до умов постіндустріального суспільства?

Сучасні дослідники соціально-економічного розвитку акцентують увагу на тому, що формування нової парадигми цивілізаційного розвитку, яка ґрунтується на використанні інтелекту та інновацій як стратегічних факторів соціально-економічного прогресу, потребує переосмислення низки фундаментальних теоретико-методологічних принципів і понять економічної науки. У такому контексті варта особливої уваги ідея трансформації університетів з явища соціокультурного на явище економічне. Якщо розвиток університетів в індустріальний період цивілізації відбувався за зміною класичної моделі на дослідницьку, то в постіндустріальному суспільстві дослідницька модель трансформується в інноваційну.

Прикладом цього є такі відомі університети США, як Каліфорнійський, Стенфордський, Колумбійський, Мічиганський, а також Масачусетський технологічний інститут. Ці навчальні заклади й аналогічні їм у СРСР, Європі та Японії, упродовж першої половини ХХ ст. перетворилися на головних суб'єктів генерування наукових і технічних знань, здійснюючи фундаментальні дослідження на замовлення уряду або прикладні дослідження – на замовлення промислових корпорацій. Їх головна функція полягала у створенні об'єктів інтелектуальної власності та трансляції генерованих знань в освітньому процесі.

В останній чверті ХХ ст. університети активізувалися вже як суб'єкти комерціалізації створених в їх стінах об'єктів інтелектуальної власності. Зокрема, доходи провідних університетів США від ліцензійної діяльності порівнюються з доходами від діяльності з надання освітніх послуг. На початку ХХІ ст. щорічно додатковий дохід від ліцензійної діяльності всіх американських університетів становив понад 700 млн дол., загалом же американська економіка отримала від реалізації біля 7,5 тис. нових університетських ліцензій понад 33 млрд дол. прибутку та майже 280 тис. робочих місць.

Хіба це не є наочним прикладом для українських університетів, які мають перейти від дослідницької до інноваційної моделі у своїй діяльності? Саме так! Саме такою має стати найближча перспектива українських університетів!

Завдяки активній діяльності щодо просування інтелектуальної власності з боку як урядових, так і громадських установ і організацій, в Україні все більше поглиблюється процес усвідомлення ролі інтелектуальної власності як цінного ресурсу та міцного механізму розвитку творчої активності й інновацій. Зростання рівня культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності в цілому вимагає, за прикладом розвинених країн світу, включення навчання з питань інтелектуальної власності в національну систему освіти на всіх її рівнях: доуніверситетського, професійно-технічного, університетського та постуніверситетського. Це, у свою чергу, вимагає більш активного залучення до цього процесу не тільки Міністерства освіти і науки України, а й безпосередньо самих університетів.

Національна стратегія в сфері інтелектуальної власності повинна мати за мету створення необхідних умов для розвитку й консолідації відповідно юридичної, інституціональної та соціальної бази для створення, правової охорони, управління і повного використання потенціалу інтелектуальної власності, які сприятимуть розвитку конкурентоспроможної економіки України, що має бути максимально заснована на знаннях та інноваціях. При цьому інтелектуальна власність має стати фундаментальним і міцним інструментом у створенні сприятливого середовища для інновацій, творчої активності та вільної конкуренції для економічного, соціального й культурного розвитку нашої держави.

Комплексний, багатоаспектний і багатофункціональний характер інтелектуальної власності, її присутність у всіх сферах економічного, наукового, культурного та соціального життя нашої країни обумовлює, з одного боку, необхідність застосування системного підходу як з юридичної, так і з інституціональної точок зору, а з іншого боку, правильне її використання надасть можливість досягти позитивних синергійних результатів у різних сферах і стимулювати творчу активність, інновації й економічне зростання України.

У такому контексті необхідно здійснити низку актуальних та адекватних заходів для прогресивного інтегрування інтелектуальної власності у всіх сферах економічної, наукової, культурної й соціальної діяльності України. При цьому загальними цілями мають стати:

1. Удосконалення шляхів і процедур реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності в інтересах формування сприятливих умов для активного переходу нашої країни до інноваційної моделі зростання економіки.
2. Стимулювання створення, надійного захисту та широкого використання інтелектуальної власності як ключового інструмента в інтересах інноваційного розвитку економіки держави.
3. Постійне вдосконалювання нормативної бази в сфері інтелектуальної власності, у тому числі шляхом її гармонізації із законодавством Європейського Союзу та міжнародними нормами права.
4. Розвиток і модернізація державної системи правової охорони інтелектуальної власності відповідно до умов євроінтеграції країни.
5. Зміцнення інституціонального потенціалу органів, наділених повноваженнями та відповідальністю щодо захисту та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, розвиток ефективної інфраструктури з попередження та боротьби з явищами контрафакції й піратства.
6. Популяризація й поширення знань в українському суспільстві з питань інтелектуальної власності, інформування широкої громадськості про роль інтелектуальної власності та підвищення інтересу до захисту і дотримання прав інтелектуальної власності.
7. Розвиток міжнародного, регіонального і багатостороннього співробітництва в сфері інтелектуальної власності та інтегрування України в міжнародний і європейський інтелектуальний простір.

Виходячи із наведених цільових напрямів, можна перейти до визначення ролі університетів у розробці та подальшій реалізації Національної стратегії в сфері інтелектуальної власності в Україні.

Відповідно до з рекомендацій Всесвітньої організації інтелектуальної власності, що викладені у розділі VII Керівництва з розробки стратегії в сфері інтелектуальної власності у країнах з перехідною економікою під назвою «Кому необхідно діяти», університетський сектор і державні дослідницькі інститути повинні впливати на Стратегію таким чином, щоб забезпечити розподіл вигоди від передачі технології між усіма учасниками. Крім того, Стратегія повинна враховувати й передбачати важливу роль освіти та досліджень (у некомерційному змісті), які повинні діяти й далі заради загального добробуту країни.

Враховуючи наявний позитивний досвід провідних країни світу, що вже перейшли у стан постіндустриальної цивілізації, українські університети мають розв'язати низку наступних завдань:

- перейти від класичної дослідницької моделі до інноваційної моделі та перетворитися на один із головних генераторів знань та інновацій;
- спрямувати захист прав інтелектуальної власності на підтримку економічного застосування результатів дослідницької діяльності й отриманих знань на благо громадськості та для створення цінностей;
- розробити об'єктивні та ґрунтовні механізми оцінки наукових результатів, що отримуються в університетах, з метою виявлення результатів досліджень, які мають комерційний потенціал, вироблення стратегії захисту прав інтелектуальної власності, пошуку промислових партнерів і укладання з ними відповідних угод;
- створити необхідну базу для нарощування науково-дослідного потенціалу університетів і відповідних потужностей з використання прав інтелектуальної власності університетів;
- удосконалити освітній процес шляхом внесення в сферу освіти викладання знань з питань інтелектуальної власності зі змістом, що має бути адаптований до кожного рівня: доуніверситетський, університетський та постуніверситетський;
- покращити кваліфікацію університетських фахівців зі спеціальною підготовкою в сфері інтелектуальної власності;
- розвивати творчу активність молодого покоління шляхом стимулювання дослідницької та інноваційної діяльності студентів.

Підбиваючи підсумки, треба наголосити, що розробка та наступна реалізація положень Національної стратегії в сфері інтелектуальної власності є важливим кроком для України на шляху переходу до постіндустриальної цивілізації та успішної євроінтеграції. На цьому шляху університетам відводиться одна з головних ролей, тому що університет, як установа, стане центральним інститутом у майбутньому завдяки своїй ролі джерела нових знань та інновацій.

Більш того, уже сьогодні, не чекаючи ухвалення Стратегії, університет треба розглядати у контексті інноваційної моделі функціонування, де він є власником об'єктів інтелектуальної власності, реалізація яких може відбуватися шляхом створення університетськими випускниками компаній, що виступають головними продуцентами інновацій, маючи передусім економічні прояви, коли створюються види діяльності та інноваційна продукція і послуги, невідомі раніше ринку і самому суспільству. Відтак університет буде здатний розкрити нові горизонти соціально-економічного розвитку людства.

Резюме

Мосов С. П. Роль університетів у розробці Національної стратегії в сфері інтелектуальної власності в Україні.

У статті концептуально висвітлено роль і визначено завдання університетів у формуванні інтелектуального потенціалу нашої держави з урахуванням положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року і Закону України «Про вищу освіту» щодо модернізації національної освіти. Проаналізовано поточну ситуацію, що склалася з інтелектуальною власністю у вищих навчальних закладах України і насамперед в університетах. Обґрунтовано завдання університетів у справі розробки Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні з урахуванням досвіду провідних країни світу.

Ключові слова: університет, інтелектуальна власність, стратегія.

Резюме

Мосов С. П. Роль университетов в разработке Национальной стратегии в сфере интеллектуальной собственности в Украине.

В статье концептуально освещена роль и определены задачи университетов в формировании интеллектуального потенциала нашего государства с учетом положений Национальной стратегии развития образования в Украине на период до 2021 года и Закона Украины «О высшем образовании» относительно модернизации национального образования. Проанализирована текущая ситуация, сложившаяся с интеллектуальной собственностью в высших учебных заведениях Украины и, в первую очередь, в университетах. Обоснованы задачи университетов в деле разработки Национальной стратегии развития сферы интеллектуальной собственности в Украине с учетом опыта ведущих стран мира.

Ключевые слова: университет, интеллектуальная собственность, стратегия.

Summary

Mosov S. The role of universities in developing the National Strategy on Intellectual Property in Ukraine.

This article conceptually investigates the role and determines the tasks of the universities in the formation of intellectual potential of our state with due regard to provisions of the National Strategy of Education Development in Ukraine for the period until 2021 and of the Law of Ukraine "On Higher Education" concerning modernization of the national education. The current situation of intellectual property in higher education establishments of Ukraine and, primarily, in universities is analyzed in this article. The tasks of universities in the development of the National Strategy on Intellectual Property in Ukraine are defined with regard to the experience of leading countries of the world.

Key words: university, intellectual property, strategy.

У. Б. АНДРУСІВ

Уляна Богданівна Андрусів, кандидат юридичних наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІЗАЦІЙ МОВЛЕННЯ

У цивілістичній науці суб'єктом права прийнято вважати особу (фізичну особу, організацію, інше соціальне утворення), що може бути носієм суб'єктивних цивільних прав та обов'язків та, відповідно, виступати учасником цивільних правовідносин. Серед кола цих учасників вагоме місце посідають суб'єкти права інтелектуальної власності. Легальне визначення окресленого терміна регламентоване ст. 421 Цивільного кодексу України. Так, суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та/або майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦКУ, іншого закону або договору. Зі змісту вказаної норми випливає, що дефініція терміна подана через зазначення окремих груп осіб, які визнаються творцями, та характеристики прав, якими вони наділені. При цьому «творцем» слід вважати особу, творчою працею якої створюється результат інтелектуальної, творчої діяльності. Помилковою, на нашу думку, є позиція фахівців, які вважають, що творцями об'єктів права інтелектуальної власності не можуть бути юридичні особи¹. Наочним прикладом юридичних осіб-творців є організації мовлення, які беззаперечно є творцями створюваного ними інформаційного контенту.

Виходячи з наведеного, дефініцію терміна «суб'єкт права інтелектуальної власності» можна сформулювати наступним чином: творець (фізична або юридична особа) об'єкта права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать немайнові та майнові права у сфері інтелектуальної власності.

До сфери правового впливу права інтелектуальної власності належить діяльність, що здійснюють організації мовлення, потреба в охороні яких зумовлена значними фінансовими та організаційно-технічними затратами при створенні та розповсюдженні інформаційного контенту.

Зауважимо, що із практичної точки зору усіх носіїв виключних суміжних прав поділяють на дві групи – первинні та похідні².

Первинним суб'єктом є організація мовлення, власними зусиллями якої створено передачу. При визначенні такого суб'єкта підлягає застосуванню презумпція належності суб'єктивних прав телерадіоорганізації, найменування (позивні, логотип) якої зазначено під час трансляції програми.

Відзначимо, що серед цивілістів висловлювалась думка, що юридичні особи можуть бути лише похідними суб'єктами³. Сумнівною видається й висунута М. В. Гордоном концепція первісного авторського права юридичної особи, яке виникає у тих випадках, коли конкретні автори не можуть бути точно визначені⁴. Вважаємо, що така позиція є хибною, оскільки право суб'єкта є похідним, якщо воно раніше належало іншому суб'єктові, а організації мовлення у випадку створення власного інформаційного контенту не присвоюють чие-небудь авторство.

До другої групи належать правонаступники первинних суб'єктів, якими можуть бути особи, які набули майнових прав відповідно до договору у порядку, передбаченому главою 75 ЦК. При цьому утрудненим на практиці є виявлення усього ланцюга передачі прав на використання програм (передач) при неодноразовому правонаступництві та значною кількістю вторинних правоволодільців.

Виходячи з приписів ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», термін «організація мовлення» поширюється на дві категорії суб'єктів: організації ефірного та кабельного мовлення. На наше глибоке переконання, наведене положення варто доповнити організаціями, що мовлять у глобальній мережі Інтернет та інших видах телекомунікаційних мереж у випадку розповсюдження ними власного інформаційного продукту.

У ролі цих суб'єктів можуть виступати особи, які мають офіційне місцезнаходження на території України та здійснюють трансляцію за допомогою передавачів, розташованих на території України.

Організацією ефірного мовлення слід вважати телерадіоорганізацію, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників). Організація кабельного мовлення – це телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду).

Відповідно до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» телерадіоорганізацією є зареєстрована у встановленому законодавством порядку юридична особа, яка на підставі виданої Нацрадою ліцензії